

VISSZHANG.

Szalay József írta Móra Ferencről a kiskunfélegyházai diszpolgárról: „Az az egyet lehet Mórának a szemére vetni, hogy kócsag tisztaságú tollát belemártotta a politika zavarosába. Ki is kapott érte eleget. Hitem szerint ártatlanul, mert a költő erőszakolta ki belőle a politikai mondanivalókat . . . Megesett ez más költővel is. A Danteeknek, Hugó Viktoroknak s a Wagner Richardoknak politikai nézeteik miatt még a hazájukból is el kellett futniok”. (Szegedi Napló jún. 9.)

*

Móra Ferenc mondotta Kiskunfélegyházán, a tiszteletére rendezett ünnep alkalmával: „Én az irodalomnak barkácsoló kisiparosa vagyok, nem épülnek nagy piramisok utánam, így, ahogy vagyok, nem vagyok nagyregiszterű orgona, csak kolompszó a magyar mezők fölött, csöndes rőzsetűz, amely mellett sokan talán melegedni szeretnek”.

*

Andrássy Gyuláról írta az egyik nekrológ: „A könyvtár ülőlétráján tudott néha órákon keresztül elmerülni egy-egy érdekes munkában, hatalmas íróasztalt — amelyen garmadában állnak még ma is a könyvek, folyóiratok, megkezdett kéziratok, tanulmányok — és egész dolgozószobáját óvta, féltette a takarítás néha könyörtelen rendcsinálástól s inkább maga segített a rendezéseknél, csakhogy avatatlan kéz föl ne dülje szeretett könyveinek, iratainak megszokott rendjét”.

*

Zoltán Vilmosról, a veterán poétáról és kitűnő műfordítóról, aki a Szépműveltségnek is munkatársa volt, elhunyt alkalmából írta egy napilap: „Legismertebb, klasszikus értékű műfordításai közül valók Rabindranath Tagore és Carducci költeményei . . . ötvennél több külföldi regény, igen sok színdarab és novella . . . Botanikával is foglalkozott, élvezetes munkákat írt a növényvilág csodáiról s hosszú fehér szakállú, jóságos arcú, az utóbbi években már erősen megtört alakját jól ismerték Budapest művészvilágában”. (Ehhez még csak annyit tehetünk hozzá, hogy Zoltán Vilmos nem volt tagja semmiféle irodalmi társaságnak.)

*

Oláh György Harsányi-nekrológiából: „Másutt ünneplések, fáklyásmenetek, a sajtó érdeklődő lármája, a közérdeklődés meleg napsütése csalta volna ki a fényre egy ekkora szellem igazi énjét. Maga a köz, a kritika, sajtó, az üzleti irodalom és az olvasótábor segítette volna, hogy megtalálja és teljesen kiélhesse igazi formáit. Itt — magyar közönség közepén, amelynél rosszabb bába nincs — csak az elszigetelődés, élettől való teljes eltávolítás, egy zord és élettelen álmóvilág száműzetése lehetett Harsányi Kálmán sorsa”.

*

Ravasz László a Protestáns Szemlében (1929 : 444) Ady Endrét és Vargha Gyulát mint a magyarság két arcát idézi: „Bármily különböző érzelmekkel fogadják jobb- és baloldalon ezt a tételt, kétségtelen, hogy Vargha Gyulát Ady Endrével a polaritás, a sarkias ellentét törvénye kapcsolja egybe és ez teszi a két költőt a háború, a századvég és a század elejének egységes csillagképeivé. Mindkettő mérhetetlenül szerette fajtáját, a dunántúli köznemes s a hétszilvafás szilágysági magyar. Egyik azért, mert a régi marad, a másik azért, mert meg akart

újulni. Mindkettő sötét proféciáknak volt az embere s e proféciáknak súlya alatt mérhetetlenül szenvedett”.

*

„Vargha Gyula mindenestül a régi Magyarországhoz tartozik — olvassuk tovább Ravasz László megemlékezésében — és annak egyik legkésőbbi, de legsebbe alakja. Ady az új Magyarországhoz tartozik, s annak prófétája s egyszerűsmind áldozata. Vargha Gyulában az ethicizmus volt a legdöntőbb vonás, amely egész géniuszán uralkodott, Ady Endrének gazdag lelkéből éppen ez az egy hiányzott. Ott, ahol nem érzik alakjuk ellentétessége, hanem mintegy szélcsendben szólnak meg, költészetük sok hasonlóságot mutat. Képeikben, hangjukban úgy viszonylanak egymáshoz, mint az idősebb bátya a kis öccséhez”.

*

„Ady egyike ezerévünk legmélyebben magyar alakjainak . . . Ady forradalmisága olyan, mint a Petőfié: az intuitív egyéniségnek, az átlagnál mélyebbre látó, a haladásra elrendelt ember elégedetlenségének lelki forrongása . . . Az Ady—Petőfi-féle forradalmiságból öntudatlanul is, szükségképen jobb világ fakad, tehát rombolása egyúttal építés az avult intézmények romjain”. (A makói állami redlgimnázium ezévi programtervezéséből.)

*

A Szegedi Katolikus Tudósító érdekes nyilatkozatot közöl az Ady-kérdésről. Mandola Aladár — egyébként zavarosan megírt és helyesírási hibáktól hemzsegető — cikkében olvassuk ezt az érdekes idézetet: A csanádi püspök is foglalkozott Adyval egy ifjúsági nagybőjti konferencián s az iskolák bátran elfogadják az ő álláspontját: „Nem mondom, hogy Ady nem írt egy-két szép költeményt, de egészben véve a sir felé mutat, mi pedig élni akarunk”.

*

Napihir: „A Sorbonne csehpárti tanára elvetette egy doktori értekezés Adyról szóló részletét”. (Nem részletről van itt szó, hanem egy úgynevezett kistéziszről, amelyet H. Sauvageot írt Adyról és amelyet Louis Eisenmann nem fogadott el disszertációs témául. Ugyátszik, meg kell várunk, amíg az oláhoknak és cseheknek is születik egy Adyjuk, akiről francia könyvet lehet írni . . . A magyar irodalomnak még a létezése is útjában áll a cseh propagandának.)

*

Hoover elnök politikai eszméit Firmin Roz a következő szavakban foglalta össze: „A kollektív haladás az egyéni haladástól függ . . . Az egyenlőség eszméjét meghazudtolja a tapasztalat. Haladás csak egyenlőtlenség mellett lehetséges . . . A kiváltságos emberek viszik előbbre az emberiséget, nem a kollektivitás. A tömegnek semmi köze a haladáshoz”. Föltűnő, hogy ezeket az arisztokrata-individualista elveket egy demokrata és „szabadságot”, „egyenlőséget” hirdető köztársaság elnöke hangoztatja. De egyszersmind megnyugtató is, hogy az Egyéniségnek ilyen hatalmas védője akadt.

*

Szovjetországból az a hír érkezik, hogy az egyetemi tanárokat politikai vizsgának vetették alá és aki nem tudott Marxból egyesre felelni, azt elcsapták. Ugyancsak elcsaptak néhány olyan egyetemi tanárt is, akik előadásaikban Isten nevét említették vagy a Bibliára mertek hivatkozni. (Ez a bolsevista gondo-

lat, — amely tíz évvel ezelőtt a magyar egyetemeken szintén *tabula rasa*-t csinált: — megtalálható manapság a jobboldali diktatúrák országában is. *Primo de Rivera* szembetalálta magát a madridi egyetemmel, *Mussolini* sok tanárt nyugdíjazott, lappangó, de komoly ellenfelei ma is az egyetemeken találhatók. Miért van az, hogy politikai változások legelőször is a légérzékenyebb ponthoz, az egyetemekhez nyúlunk? Ha valaki megírja majd a mai kor történetét, bátran nevezheti az üldözött egyetemek korszakának.)

*

Hornyánszky Gyula a Társadalomtudományi Társaság közgyűlésén elnöki megnyitó beszédet tartott, amelynek tartalmát az egyik napilap a következőkben foglalta össze: „Világnézeti tudomány egyáltalában nincs. Ez ellenmondás lenne a névben . . . A tudomány elsősorban az igazságot keresi és ha valamely világnézet a kutatást és ennek eredményét akarva-nemakarva befolyásolja, hangolja vagy színezi is: ez még nem teszi a tudományt világnézetté, viszont a világnézet szolgálatába helyezett tudás már nem tudomány . . . Theológiai tanszék époly kevéssé foglalhat helyet a bölcsészeti karon, mint szakszervezeti vagy bármely más világnézeti szemlélettől megkötött katedra”.

*

Klebensberg Kunó gróf írja a *Pesti Napló* vezércikkében (jún. 16.): „... még nagyon hosszú az út az egyetemi gondolatnak olyan mértékű diadalához, hogy mindenki szívesen áldozzon a magas műveltség céljaira, amelynek közvetlen hasznossága a laikus előtt kevésbé szembeötlő. De az igazság már úton van”.

*

Szalay József szegedi rendőrfőkapitány cikkéből (*A Rendőr*, 1929): „A rendőrség sohase felejtse el, hogy neki nem az a hivatása, hogy az irodalmat és a művészetet az aljasodástól megóvalmazza. A rendőrségnek az a föladata, hogy a magasabb céljaitól elrugaszkodott irodalom és művészet révén a közönség ne aljasodhassék le. Csak a közönséghez való jutás megakadályozása a rendőrség kötelessége. Tapintat dolga, hogy eljárásában az irodalom és művészet érdekeit ne sértse s a közönség fölött ne atyáskodjék”.

*

Ugyldtszik a szélsőbaloldali irodalom maga is „kettészakadt”. Legalább is erre vall az a tollcsata, amely a „Száz százalék” és a Kassák-szerkesztette „Munka” között dúl. A kis m-mel címzett „munka” 1929. évf. 223. lapján olvassuk: „A magyar avantgardizmus örökfiatal, mert aktív, mozgalmas, figyelő és események felé forduló vezére az első években szinte példátlan számú hívet tömörített maga körül, túlnyomóan a fiatalság köréből; s be kell vallani, hogy ma épen ez a fiatalság kezdi éles bírálattal, inkább türelmetlen idegességgel, mint objektív kritikával ostromolni a kétségtelenül jelentős íróvá érett, világszemléletében fegyelmezettebbé higgadt, de változatlanul szocialista Kassákok”.

*

Halmi Bódog írja az „Im Westen nicht neues” c. szenzációs regényről: „Veszedelemes romboló könyv *Remarque* háborús regénye, mert nem szeretethangok szólnak meg benne, hanem az egész könyvön egy borzasztóan bántó fíntor vonul végig, a *Markovics Rodion* Szipériai garnizonjára emlékeztető lekicsinylése azoknak az epikus megmozdulásoknak, amelyekkel a hazájáért indult frontra az

ifjúság . . . A legnagyobb destrukció a népekben rejlő hősi ösztönöket akár a háborús borzalmak túlszínező festésével, akár a heroikus eszmének kigúnyolásával elfojtani törekedni". (Uj Nemzedék, jún. 11.)

*

Hadik Mihály gróf válaszolt először Kosztolányi Dezső Ady-cikkére (v. ö. Széphalom 1929: . . .): Tizenöt oldalt szentel Adynak a magyar Hugo von Hoffmannstall és alaposan megtépdzza, mondhatnám megnadrágolja Ady költészetét és egy tüneményes formaérzéssel megáldott dilettáns elképesztő szuverenitásával végez vele. Valahogy olyan ez az egész vitairat, mint amikor pöttömnyi gyerek százados tölgyet akar megrázni . . ." (Reggel, júl. 15.)

*

Kosztolányi cikké „szinte gyermekes lehordása Adynak, többnyire anélkül, hogy érveket még csak meg is próbálna felhozni szidalomszámba vehető megállapításai számára. S ahol érvelni próbál, ott naivnak mutatkozik, ami egyáltalában nem vall rá arra a pompás vitatkozóra, milyennek Kosztolányit ismerjük, csak az elkeseredett riválisra". (Aczél Benő, Esti Kurir júl. 16.)

*

„A vidéki színészet válságáról állandó vita folyik. Sok év óta hangoztatják egyesek, hogy a nagyobb városokban házi kezelésbe kellene venni színházaikat. Szeged város meg is tette ezt az elmúlt őszön és a szegedi színháznak nemcsak az anyagi mérlege, de a műsora is azt bizonyítja, hogy ez a rendszer bevált. 397 előadást tartottak. Előadtak 161 prózai darabot, 46 operát, 184 operettet és 6 népszínművet. A program magyar szerzői a következők voltak: Madách Imre, Szigligeti Ede, Csiky Gergely, Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza, Zilahy Lajos, Móricz Zsigmond, Hegedüs Loránd, Rákosi Viktor, Földes Imre, Kacsoh Pongrác. A külföldiek közül ott látjuk többek között Molière, Wilde, Shaw, Hebbel, Offenbach, Strausz János, Schubert, Hervé, Verdi, Puccini, Bizet, Mascagni, Gounod nevét. A szegedi szezon erkölcsi és anyagi sikere gondolkozóba ejtheti azokat, akik a vidéki színészet létproblémájának megoldásával foglalkoznak". (Nyolcórai Ujság.)